

Michał Grochowina

DOCHODZENIE WSTĘPNE W PRZYPADKU
DIMISSIO DE STATU CLERICALI

Prawodawca w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. w kan. 1717-1719¹ zawarł przepisy zobowiązujące ordynariusza do przeprowadzenia wstępnego dochodzenia, poprzedzającego ewentualny proces karny. Przedmiotem niniejszego opracowania będzie problematyka dotycząca wstępnego dochodzenia w odniesieniu do przestępstw zagrożonych karą utraty przynależności do stanu duchownego w prawie Kościoła łacińskiego. Tak postawiony problem może spowodować pytanie: czy istnieje różnica między dochodzeniem wstępnym, mającym na celu zbadanie zaistnienia ewentualnego przestępstwa niezagrażonego ostatecznie karą wydalenia ze stanu duchownego, a dochodzeniem wstępnym w przypadku przestępstwa zagrożonego karą usunięcia ze stanu duchownego? Odpowiadając trzeba podkreślić, iż w jednej i drugiej sytuacji czynności prawne w dochodzeniu wstępnym muszą być zrealizowane w takim samym stopniu. Rzetelność dochodzenia wstępnego daje sprawiedliwe podstawy ordynariuszowi celem podjęcia odpowied-

---

KS. MGR LIC. MICHAŁ GROCHOWINA – doktorant, Katedra Kościelnego Prawa Publicznego i Konstytucyjnego Instytutu Prawa Kanonicznego KUL; e-mail: migroo@o2.pl

¹ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

nich czynności prawnych. W tym znaczeniu każde dochodzenie wstępne musi być przeprowadzone bardzo roztropnie. Wydaje się jednak, że w przypadku podejrzenia o przestępstwo zagrożone karą wydalenia ze stanu duchownego, ta roztropność w przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego wymagana jest w stopniu doskonałym. Usunięcie ze stanu duchownego jest karą wiążącą daną osobę o szczególnym charakterze i stanowi dla duchownego największą konsekwencję popełnionego czynu zakazanego, oprócz oczywiście niewymiernej krzywdy wyrządzonej osobie, wobec której dokonał przestępstwa. Nie można także wykluczyć sytuacji, w której ofiarą staje się sam oskarżony wskutek fałszywego doniesienia o przestępstwie. Biorąc pod uwagę wskazane kwestie można stwierdzić, iż dochodzenie wstępne w sytuacji podejrzenia o przestępstwo zagrożone karą wydalenia ze stanu duchownego stanowi bardzo ważny etap w dochodzeniu prawdy i wymaga dużej roztropności od osób, które go prowadzą. Temat zostanie ujęty w następujących punktach: 1) Dochodzenie wstępne według KPK/83; 2) Dochodzenie wstępne w wybranych dokumentach kodeksowych; 3) Przestępstwa zagrożone karą wydalenia ze stanu duchownego.

1. DOCHODZENIE WSTĘPNE WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Dochodzenie wstępne poprzedzające proces karny można określić jako czynności przygotowawcze mające na celu wykrycie przestępstwa, okoliczności jego popełnienia i zbadania poczytalności sprawcy. Ten etap postępowania karnego jest potrzebny do wszczęcia procesu, jak również do stwierdzenia kary *latae sententiae*. Dochodzenie wstępne stanowi integralną część procesu karnego². Postępowanie przygotowawcze nie zmierza z konieczności do wszczęcia procesu karno-sądowego, czy karno-administracyjnego. Ma ono

---

² T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV: *Doczesne dobra Kościoła. Sankcje w Kościele. Procesy*, Olsztyn 1990, s. 376.

na celu uzasadnienie podjęcia dalszych czynności postępowania karnego³.

1.1. Informacja prawdopodobna

Podstawą rozpoczęcia dochodzenia wstępnego jest przynajmniej prawdopodobne powiadomienie o przestępstwie. Ta informacja prawdopodobna ma dotrzeć do ordynariusza (kan. 1717 § 1).

J. Krukowski zaznacza, że nie każde doniesienie o przestępstwie może być warunkiem wszczęcia dochodzenia wstępnego. Nie będzie nim doniesienie ewangeliczne, mające na celu poprawę przestępcy. Domniemanego sprawcę „donosiciel” traktuje wówczas jak brata, a ordynariusza jak ojca. Z całą pewnością podstawę do wszczęcia dochodzenia wstępnego będzie stanowiło doniesienie sądowe, uczynione przez osobę prywatną bądź publiczną, jeżeli celem doniesienia było ukaranie sprawcy czynu, noszącego znamiona przynajmniej prawdopodobieństwa przestępstwa⁴. Wiadomość prawdopodobna, czyli taka, o której można roztropnie przypuszczać, że jest prawdziwa⁵, powinna być zweryfikowana przed wszczęciem ewentualnego procesu. Taka weryfikacja ma być działaniem dążącym do uzyskania sprawiedliwego osądu okoliczności popełnienia przestępstwa oraz wyrazem ochrony dobrego imienia osoby, do której to ochrony wzywa prawodawca w kan. 1717 § 2. Ta dyspozycja prawna ma swoje *ratio legis* w kan. 220⁶. W tym momencie powstaje kwestia daleko posuniętej roztropności w sytuacji weryfikowania informacji prawdopodobnej. Łatwo bowiem naruszyć czyjeś dobre imię pytając nawet o informację przynajmniej prawdopodobną. Zadając nieostrożnie pytania, można spowodować sytuację nieodwracalną w skutkach, gdyby wiadomość prawdopodobna nie okazała się faktem, a była tylko oszczerstwem. Dążąc do

---

³ A. Miziński, *Czynności prawne w dochodzeniu wstępnym kanonicznego postępowania karnego*, „Prawo, Administracja, Kościół” 2-3 (6-7) 2001, s. 119.

⁴ J. Krukowski, *Proces karny*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. V: *Księga VII. Procesy*, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 402; tenże, *Wymierzanie kar w trybie administracyjnym*, „Biuletyn Stowarzyszenia Kanonistów Polskich” 21 (2011), nr 24, s. 78.

⁵ Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 377.

⁶ „Nikommu nie wolno bezprawnie naruszać dobrego imienia, które ktoś posiada, ani też naruszać prawa każdej osoby do ochrony własnej intymności”.

zweryfikowania podejrzeń odnoszących się do ewentualnego przestępstwa, należy wystrzegać się wszystkich niegodziwych środków, które w jakikolwiek sposób mogłyby naruszyć dobre imię podejrzanego o popełnienie przestępstwa⁷.

Zachowanie ostrożności przy prowadzeniu postępowania przygotowawczego nasuwa pytania o źródła wiadomości przynajmniej prawdopodobnej. Prawodawca kodeksowy nie podaje, jakie mogą być to źródła. Opierając się jednak na dyspozycjach Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.⁸, można stwierdzić, iż takimi źródłami będą: informacje zebrane przez ordynariusza na temat zachowywania dyscypliny w Kościele⁹; prawidłowo dokonane doniesienie osób urzędowych lub prywatnych¹⁰; powództwo o naprawienie szkód wynikłych z przestępstwa¹¹; pogłoski i publiczna wieść¹².

---

⁷ A. Miziński, *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego w kanonicznym postępowaniu karnym*, „Prawo, Administracja, Kościół” 1 (5) 2001, s. 58.

⁸ *Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. Praefatione, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab E.Mo Petro Card. Gasparri auctus*, Romae 1917, Can. 1939 § 1. „Si delictum nec notorium sit nec omnino certum, sed innotuerit sive ex rumore et publica fama, sive ex denuntiatione, sive ex querela damni, sive ex inquisitione generali ab Ordinario facta, sive alia quavis ratione, antequam quis citetur ad respondendum de delicto, inquisitio specialis est praemittenda ut constet an et quo fundamento innitatur imputation”.

⁹ Ordynariusz jest zobowiązany do czuwania nad dyscypliną w powierzonym mu Kościele (kan. 392 § 1). W sytuacji, kiedy zauważa jakieś nieścisłości w zachowaniu dyscypliny, jego spostrzeżenia mogą nabrać charakteru prawnego i stać się motywem rozpoczęcia postępowania karnego. Miziński, *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego*, s. 81.

¹⁰ Doniesienie stanowi tylko podstawę do rozpoczęcia postępowania przygotowawczego. Osoba, która je złożyła, nie staje się stroną w procesie. Doniesienie może być dokonane przez kogokolwiek mającego informację na temat popełnionego przestępstwa. Następuje ono w formie pisemnej lub ustnej wobec ordynariusza, kanclerza kurii, wikariusza generalnego, proboszcza lub rzecznika sprawiedliwości. Doniesienie musi być słuszne, bazować na prawdzie i nie może nosić znamion oszczerstwa. Gdyby było to fałszywe dostarczenie informacji, donosiciel może być ukarany sprawiedliwą karą i zobowiązany do odpowiedniego zadośćuczynienia (kan. 1390 §§ 2-3), a nawet może być przeciwko niemu wszczęte postępowanie sporne celem naprawienia wyrządzonych szkód. Tamże, s. 81-83.

¹¹ Skarga o naprawienie szkód jest prawem strony poszkodowanej. Taka skarga może stać się źródłem informacji o przestępstwie. Osąd, czy powództwo o naprawienie szkody zawiera w sobie informację przynajmniej prawdopodobną o przestępstwie, należy do ordynariusza. Tamże, s. 83-84.

Wiadomość prawdopodobna stanowiąca podstawę dochodzenia wstępnego powinna być oceniana zgodnie z kan. 1321¹³. Prawodawca w tym kanonie daje wskazania, jakie kryteria muszą być spełnione, aby zaistniało przestępstwo. Dochodzenie wstępne ma zweryfikować, czy warunki składające się na czyn o charakterze przestępstwa miały miejsce. Do elementów konstytutywnych przestępstwa należą:

- element obiektywny – wyrażający się w zewnętrznym przekroczeniu ustawy lub nakazu;
- element subiektywny, którym jest poczytalność moralna w postaci grzechu ciężkiego i jednocześnie poczytalność prawna występująca w formie winy umyślnej bądź winy nieumyślnej;
- element legalny, jakim jest czyn zabroniony pod groźbą sankcji karnej (przynajmniej nieokreślonej)¹⁴.

W przypadku, gdy informacja prawdopodobna odnosi się do sytuacji, w której można wyróżnić wskazane elementy, należy podjąć dalsze działania postępowania przygotowawczego, ponieważ istnieje uzasadnione podejrzenie o zaistnieniu przestępstwa.

1.2. Organ kompetentny

Prawodawca w kan. 1717 § 1 kompetencje do przeprowadzenia dochodzenia wstępnego nadaje ordynariuszowi. J. Krukowski uważa, że ten przepis kodeksowy może stanowić przedmiot wątpli-

---

¹² Pogłoska zawsze będzie informacją o niepewnej autentyczności. Tego typu wiadomość miałby miejsce, gdyby pewna grupa ludzi mówiła o przestępstwie, lecz nie posiadałaby żadnych konkretnych danych ani dowodów. Nie można bagatelizować takich informacji, ale trzeba dużej ostrożności, aby stały się one podstawą dochodzenia wstępnego. Osąd i decyzja należą do ordynariusza. Tamże, s. 84.

¹³ Kan. 1321: „§ 1. Nie można nikogo karać, jeśli popełnione przez niego zewnętrzne naruszenie ustawy lub nakazu nie jest ciężko poczytalne na skutek winy umyślnej albo nieumyślnej. § 2. Kara ustanowiona ustawą lub nakazem wiąże tego, kto rozmyślnie przekroczył ustawę lub nakaz; kto zaś uczynił to wskutek zaniedbania należytej staranności, nie jest karany, chyba że ustawa lub nakaz inaczej zastrzega. § 3. Gdy nastąpiło zewnętrzne przekroczenie, domniemywa się poczytalność, chyba że co innego by się okazało”.

¹⁴ J. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 100.

wości, jak szeroko rozumieć termin „ordynariusz”¹⁵. Należy jednak stwierdzić, że ordynariuszami kompetentnymi do przeprowadzenia dochodzenia wstępnego będą tylko ci ordynariusze, którzy posiadają zwyczajną władzę, obejmującą funkcję ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą. Nie będą więc kompetentni: wikariusz generalny, wikariusz biskupi i wikariusz sądowy. Ten ostatni może prowadzić ewentualny proces karny, gdyby tak zadecydował ordynariusz po zakończeniu dochodzenia¹⁶.

Ordynariusz może przeprowadzić dochodzenie osobiście, ale prawodawca daje także możliwość, aby była to inna „odpowiednia osoba”. Wydaje się to uzasadnione szczególnie w przypadku, gdyby istniało podejrzenie o stronniczość w przeprowadzonym dochodzeniu. Z kan. 1717 § 1, nie wynika, kim ma być osoba wyznaczona przez ordynariusza, stąd wniosek, że może być to zarówno mężczyzna, jak i kobieta¹⁷.

Prawodawca w kan. 1718 § 4¹⁸ nazywa prowadzącego dochodzenie *investigatorem*. W ten sposób, nie określając kryteriów osoby wyznaczonej do przeprowadzenia dochodzenia wstępnego, dał wolność wyboru ordynariuszowi. Wydaje się jednak, iż osoba taka powinna się odznaczać cechami, których wymaga się od wszystkich zajmujących urzędy kościelne (dobre obyczaje, prawowierność). Osoba taka powinna się charakteryzować roztropnością, ostrożnością, a pod względem merytorycznym znajomością prawa kanonicznego¹⁹.

---

¹⁵ Wątpliwość dotyczy tego, czy użyty termin odnosi się tylko do biskupów diecezjalnych i ordynariuszy z nimi związanych, mających pełną władzę rządzenia i czy z zakresu terminu „ordynariusz” wykluczono ordynariuszów mających ograniczoną władzę rządzenia (wikariusz generalny lub wikariusz sądowy czy mający władzę zwyczajną zastępczą w zakresie sądowym – wikariusz sądowy). K r u k o w s k i, *Proces karny*, s. 402.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ F. Loza, *Proces karny*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego*, edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 1290.

¹⁸ „Antequam ad normam § 1 decernat, consideret Ordinarius num, ad vitanda inutilia iudicia, expediat ut, partibus consentientibus, vel ipse vel **investigator** quaestionem de damnis ex bono et aequo dirimat”.

¹⁹ P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 378.

Prawodawca udzielił prowadzącemu dochodzenie uprawnień takich, jak ma sędzia audytor (kan. 1717 § 3). Nie można jednak utożsamiać postępowania przygotowawczego z instrukcją procesu sądowego. Natura prawna dochodzenia wstępnego nie jest identyczna z naturą instrukcji procesowej. Wydaje się jednak, że zakres podstawowych zadań prowadzącego dochodzenie można określić na podstawie kanonów, które regulują obowiązki sędziego instruktora (kan. 1446-1457)²⁰.

Według treści kan. 1717 § 1, zadaniem śledczego jest zbadanie faktów i okoliczności oraz poczytalności sprawcy. Zbadanie faktów polega przede wszystkim na zweryfikowaniu, czy została naruszona ustawa lub zakaz i czy dane naruszenie spełnia wszystkie przesłanki przestępstwa. Jeżeli przestępstwo pozostawiło po sobie ślady, należy dokonać wizji lokalnej, którą mają przeprowadzić *investigator* i notariusz. W przypadku braku śladów, fakt przestępstwa i okoliczności powinny być ustalone na podstawie przesłuchania świadków oraz rozumnych poszlak²¹.

Sędzia śledczy ma także za zadanie zbadać poczytalność²² podejrzanego o przestępstwo. Dlatego prowadząc dochodzenie powi-

---

²⁰ M i z i ń s k i, *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego*, s. 72-73.

²¹ P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 379.

²² W tym przypadku chodzi o poczytalność prawną. Uznając kogoś za przestępcę, musi istnieć między przestępcą a jego przestępczym czynem związek przyczynowy. Muszą zatem zachodzić określone wymogi, na podstawie których można przestępcy zarzucić dany czyn. Sumę tych wymogów określa się jako poczytalność. Dzieli się ona na fizyczną i moralną. Przy poczytalności fizycznej bierze się pod uwagę tylko związek przyczynowy pomiędzy przestępcą, a samym działaniem. Poczytalność taka będzie zatem zachodziła przy wszystkich czynach, nawet nieświadomych i niedobrowolnych. Natomiast jeżeli czyn był spełniony świadomie i dobrowolnie, mamy do czynienia z poczytalnością moralną. Czyn przestępczy może być tylko wtedy uznany, jeżeli jest dokonany świadomie i dobrowolnie. Poczytalny więc może być tylko człowiek, który aktualnie ma używanie rozumu i wolność działania. W Kościele odpowiedzialności karnej podlega ten, kto z winy umyślnej lub nieumyślnej dokonał zewnętrznego naruszenia ustawy lub zakazu (por. kan. 1321 § 2). Wina umyślna jest świadomą wolą przekroczenia ustawy. Jest wynikiem pozytywnego aktu woli mającego charakter dobrowolności. Popołniający przestępstwo wie, że przekracza ustawę lub nakaz. Wina nieumyślna jest wynikiem niezawinionej nieznajomości naruszanej ustawy czy zakazu. Działający z winy nieumyślnej powinien znać ustawę czy nakaz, lecz skutek niedbalstwa, nieostrożności zaniedbał jej poznanie. Przesłupstwo popołnione z winy nieumyślnej jest przypisane sprawcy, ponieważ z własnej winy zaniedbał pilności, do jakiej każdy człowiek rozumny jest

nien zbierać wszystkie dowody wskazujące obiektywnie na zaistnienie przestępstwa i świadomość jego popełnienia przez podejrzanego. Oczywiście należy czynić to z ogromnym poszanowaniem dla osoby ludzkiej i jej dobrego imienia.

Zasadnie powstaje pytanie, czy przeprowadzający dochodzenie wstępne powinien wezwać na przesłuchanie podejrzanego o popełnienie przestępstwa? Jak zauważa T. Pawluk, sprawa ta nie została do końca rozstrzygnięta. Staje jednak na stanowisku, że takie przesłuchanie powinno się dokonać dopiero na późniejszym etapie procesu. Jednym z argumentów za takim rozwiązaniem jest dążenie do uniknięcia zacierania dowodów, gdyby okazało się, iż informacja prawdopodobna będąca podstawą do wszczęcia dochodzenia jest prawdziwa. Gdyby jednak usunięto wszelkie obawy co do skuteczności prowadzonego postępowania, a przesłuchanie podejrzanego mogłoby wiele wnieść do obiektywnego zbadania faktów, okoliczności i poczytalności, nic nie stałoby na przeszkodzie, aby przesłuchać samego podejrzanego²³.

Śledczy ma prawo korzystać z pomocy notariusza, którego obecność w dochodzeniu – jak twierdzi A. Miziński na podstawie kan. 1437 – jest nieodzowna²⁴. Bez jego podpisu akta sprawy są nieważne z mocy prawa. Podpis *investigatora* nie wystarcza. Notariusz musi być osobą o dobrej reputacji i ponad wszelkimi podejrzeniami. Nominacja na notariusza należy do kompetencji ordynariusza²⁵, choć – jak zauważa T. Pawluk – prowadzący dochodzenie może wybrać sobie sam notariusza spośród notariuszy kurialnych, jeśli ordynariusz sam nie określi osoby²⁶. Oczywiście jest, że i w takiej sytuacji nominacja musi pochodzić od ordynariusza, który może zatwierdzić wybór sędziego śledczego.

---

wezwany. P. Gajda, *Sankcje w Kościele w świetle Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II oraz późniejszych zmian i uzupełnień*, Tarnów 2008, s. 21-24.

²³ Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 379-380.

²⁴ „Ilekcioć w aktach sądowych wymagany jest podpis stron lub świadków, jeżeli strona lub świadek nie może lub nie chce podpisać, należy to odnotować w samych aktach, a jednocześnie sędzia i notariusz powinni poświadczyc, że akt ten został stronie lub świadkowi co do słowa odczytany, a strona lub świadek albo nie mogli, albo nie chcieli podpisać”, Miziński, *Natura, przedmiot i podmioty dochodzenia wstępnego*, s. 75-76.

²⁵ Tamże.

²⁶ Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 380.

1.3. Skutki dochodzenia wstępnego

O skutkach przeprowadzonego dochodzenia wstępnego prawodawca stanowi w kan. 1718. W momencie, gdy wszystkie elementy odnoszące się do postępowania przygotowawczego wydają się wystarczająco wypełnione, ordynariusz powinien zdecydować:

- czy może być wszczęty proces w celu wymierzenia albo deklarowania kary;
- czy biorąc pod uwagę kan. 1341²⁷, dalszy proces jest wskazany;
- czy należy zastosować proces sądowy, czy jeżeli ustawa nie zabrania, należy się posłużyć dekretem pozasądowym.

Trzeba zauważyć, iż prawodawca nie daje obligatoryjnych dyspozycji dotyczących kontynuowania rozpoczętego śledztwa. Może się zdarzyć sytuacja, iż zebrany materiał nie będzie wystarczająco wskazywał na prowadzenie dalszych czynności procesowych. Ordynariusz może podjąć decyzję, że zaistniałej sytuacji można zaradzić w inny sposób²⁸, np. poprzez proces sądowy czy procedurę administracyjną (por. kan. 1341).

Przed podjęciem decyzji wskazane jest, aby ordynariusz wysłuchał zdania prowadzącego śledztwo, a nawet może wysłuchać dwóch asesorów lub biegłych w prawie (kan. 1718 § 3). Ważne jest, aby na zasadzie słuszności rozstrzygnąć kwestię ewentualnego naprawienia szkód (kan. 1718 § 4).

Ordynariusz po nabraniu pewności co do skierowania sprawy na drogę procesu karnego, podejmując decyzję, czy sprawa ma być rozpatrzona procesem sądowym czy procesem pozasądowym, musi kierować się dyspozycjami kan. 1342 §§ 1-2²⁹. Nie można więc

---

²⁷ „Ordynariusz dopiero wtedy powinien wszcząć postępowanie sądowe lub administracyjne celem wymierzenia lub deklaracji kary, gdy uznał, że ani braterskim upomnieniem, ani naganą, ani też innymi środkami pasterskiej troski nie można w sposób wystarczający naprawić zgorzenia, wyrównać naruszonej sprawiedliwości i doprowadzić do poprawy winnego”.

²⁸ Np. przez upomnienie, naganę lub środki duszpasterskie. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 380. Szerzej zob.: Miziński, *Czynności prawne w dochodzeniu wstępnym*, s. 134-136.

²⁹ „§ 1. Ilekroć uzasadnione przyczyny przeszkadzają w przeprowadzeniu procesu sądowego, karę można wymierzyć lub deklarować dekretem pozasądowym. Natomiast środki karne i pokuty mogą być w każdym wypadku nakładane dekre-

w formie dekretu wymierzać kar wiążących na stałe, ani też nakładać lub deklarować innych kar, kiedy ustawa czy nakaz, który je ustanawia, zabrania stosowania ich w formie dekretu. Z natury swej do takich kar wymierzonych na stałe będzie należała kara dymisji ze stanu duchownego (kan. 290), karne pozbawienie urzędu (kan. 196) lub inne kary ekspiacyjne (kan. 1336 § 1)³⁰.

Po zakończeniu dochodzenia wstępnego wszystkie materiały powinny być przechowywane w tajnym archiwum kurii (kan. 1719). Ten przepis dotyczy sytuacji, gdy postępowanie decyzją ordynariusza zakończyło się na etapie wstępnym. W przypadku dalszego postępowania karnego materiały mają być przekazane kompetentnym organom³¹.

Warto wspomnieć, że na etapie postępowania przygotowawczego prawodawca nie wspomina o roli promotora sprawiedliwości. Dopiero po decyzji ordynariusza o prowadzeniu procesu akta zostają przekazane promotorowi³².

2. DOCHODZENIE WSTĘPNE W WYBRANYCH DOKUMENTACH POKODEKSOWYCH

Dokumentem pokodeksowym, w którym prawodawca wprowadza istotne zmiany w przedmiocie karnego wydalenia ze stanu duchownego, jest tekst Stolicy Apostolskiej *Normae de gravioribus delictis*, opublikowany 15 lipca 2010 r.³³ Normy zostały wcześniej

---

tem. § 2. Dekretem nie można wymierzać lub deklarować kar wiążących na stałe, jak również tych kar, których zabrania wymierzać dekretem ustanawiająca je ustawa lub nakaz”.

³⁰ Krukowski, *Proces karny*, s. 405.

³¹ Loza, *Proces karny*, s. 1292.

³² Z. Suchecki, *Rola promotora sprawiedliwości w procesie karnym*, w: *Semel Deo dedicatum non est ad usum humanos ulterius transferendum. Księga pamiątkowa dedykowana ks. prof. dr. hab. Julianowi Kałowskiemu MIC z okazji siedemdziesiątej rocznicy urodzin*, red. J. Wroceński, B. Szewczul, A. Orczykowski, Warszawa 2004, s. 570.

³³ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, 21.05.2010, AAS 102 (2010), s. 419-431; Kongregacja Nauki Wiary, *Modyfikacje wprowadzone do tekstu „Normae de gravioribus delictis”*, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 2010, nr 10, s. 53-56; Kongregacja Nauki Wiary, *Synteza modyfikacji*

zatwierdzone przez Benedykta XVI 21 maja 2010 r. Dokument jest uzupełnieniem wydanego w 2001 r. motu proprio Jana Pawła II *Sacramentorum sanctitatis tutela*³⁴. Wprowadzone modyfikacje dotyczą głównie uzupełnienia kompetencji przyznanych Kongregacji Nauki Wiary w zakresie osądzania nowych ciężkich wykroczeń nieujętych we wcześniejszym dokumencie. Uzupełnienie jest także wynikiem pojawiających się nowych problemów moralnych i dyscyplinarnych³⁵.

Z racji na podjęty temat należy zwrócić uwagę na kompetencje Kongregacji do postępowania drogą pozasądową także w przypadku kary wydalenia ze stanu duchownego. W art. 21 *Normae de gravioribus delictis* prawodawca stanowi, że poważne przestępstwa są rozpatrywane przez Kongregację w procesie sądowym. Kongregacja Nauki Wiary może: „1° w indywidualnych przypadkach, z urzędu lub na wniosek Ordynariusza lub Hierarchy, zadecydować o postępowaniu drogą dekretu pozasądowego, o którym mówi kanon 1720 Kodeksu Prawa Kanonicznego [...] jednakże, przy założeniu, że dożywotnie kary ekspiacyjne mogą być nakładane wyłącznie z polecenia Kongregacji Nauki Wiary; 2° przekazać bezpośrednio do decyzji Ojca Świętego sprawy dotyczące dymisji lub wydalenia ze stanu duchownego, wraz z dyspensą od prawa celibatu, w szczególności poważnych przypadkach, gdy fakt popełnienia przestępstwa nie ulega wątpliwości, po zapewnieniu sprawcy możliwości obrony”³⁶.

Dla podjętego tematu ważna jest dyspozycja, którą podaje prawodawca w art. 16. Elementem sprawczym wdrożenia procedury dotyczącej najcięższych przestępstw jest wiadomość co najmniej prawdopodobna o szczególnie poważnym przestępstwie, a skierowanie sprawy do Kongregacji następuje po wcześniejszym przeprowadzeniu dochodzenia. Tak więc w przypadku najwięk-

---

wprowadzonych do „*Normae de gravioribus delictis*”, „*L'Osservatore Romano*” (wyd. polskie) 2010, nr 10, s. 56-57.

³⁴ Ioannes Paulus PP. II, *Litterae Apostolicae motu proprio datae quibus Normae de gravioribus delictis Congregationis pro Doctrina Fidei reservatis promulgantur Sacramentorum sanctitatis tutela*, 30.04.2001, AAS 93 (2001), s. 737-739.

³⁵ M. Stokłosa, *Modyfikacje wprowadzone do tekstu Normae de gravioribus delictis*, „*Prawo i Kościół*” 3 (2011), s. 38.

³⁶ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, art. 21.

szych przestępstw dochodzenie wstępne będzie odbywało się według norm kodeksowych z zastrzeżeniem, że prowadzącym śledztwo może być wyłącznie kapłan. Praktyka będzie podpowiadała, że mając do czynienia z tak znaczącym wykroczeniem, jeżeli postępowanie przygotowawcze wskaże na choćby cień podejrzeń, sprawa powinna niezwłocznie być przekazana do Kongregacji Nauki Wiary.

Po przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego w przypadku przestępstwa zagrożonego karą wydalenia ze stanu duchownego ordynariusz, o ile zebrany materiał na to pozwala, musi skierować sprawę do odpowiedniej Kongregacji. Ta dykasteria, stosując udzielone jej kompetencje, prowadzi sprawę sama, lub wyznacza do tego samego ordynariusza³⁷. Postępowanie w Kongregacji, o ile wymagają tego okoliczności sprawy, może mieć charakter pozasądowy mimo, że dotyczy przestępstw zagrożonych karą aplikowaną na stałe.

W sytuacji, gdy sprawa zostanie przekazana bezpośrednio do Kongregacji, bez wcześniejszego dochodzenia przeprowadzonego przez ordynariusza, preliminaria procesu, które z mocy prawa należą do ordynariusza lub hierarchy, mogą zostać wypełnione przez Kongregację³⁸.

Innym, ważnym dokumentem dla podjętego tematu jest okólnik Kongregacji ds. Duchowieństwa z 18 kwietnia 2009 r.³⁹ Zawiera on informacje o specjalnych uprawnieniach nadanych tej Kongregacji przez papieża w przedmiocie karnego wydalenia ze stanu duchownego w trybie administracyjnym wraz z udzieleniem dyspensy od obowiązków wypływających ze święceń, łącznie z celibatem⁴⁰. Przewodawca zezwolił nakładać karę wydalenia ze stanu duchownego w postępowaniu administracyjnym w przypadku określonych przestępstw (kan. 1394 § 1 i 1395 §§ 1-2) oraz w sytuacji, kiedy ma miejsce zastosowanie kan. 1399. Ta droga stanowi jednak wyjątek w stosunku do procesu karnego⁴¹. Prefekt Kongregacji ds. Ducho-

³⁷ Tamże, art. 16.

³⁸ Tamże, art. 17.

³⁹ Congregatio pro Clericis, *In data*, 18.04.2009, Prot. N. 0556/2009, List okólny dotyczący specjalnych uprawnień przekazanych przez Ojca Świętego Kongregacji ds. Duchowieństwa.

⁴⁰ T. Rincón-Pérez, *Święci szafarze, czyli duchowni. Utrata stanu duchownego*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, s. 272.

⁴¹ K. Rudzińska, *Kara wydalenia ze stanu duchownego*, „Prawo Kanoniczne” 53 (2010), nr 1-2, s. 212.

wieństwa, informując o nadanych specjalnych uprawnieniach, uściślił, iż nie jest to forma automatycznego stosowania kary wydalenia ze stanu duchownego. Warunkiem aplikowania specjalnych uprawnień jest niemożliwość czy nadzwyczajna trudność postępowania drogą zwyczajną udzielenia łaski lub procesu karnego. Z dochodzenia w fazie lokalnej powinna między innymi wynikać trudność, która w konkretnym przypadku uniemożliwia przeprowadzenie kanonicznego karnego procesu sądowego. Faza lokalna procedury ma zawsze kończyć się prośbą ordynariusza o reskrypt, która następnie podlega ocenie Stolicy Apostolskiej, czy zastosować w konkretnym przypadku specjalne uprawnienia⁴². Należy stwierdzić, iż także w tym dokumencie jest odniesienie do dochodzenia wstępnego. Pomimo że nie jest ono wprost określone, to faza lokalna procedury rozpoczyna się postępowaniem ze strony ordynariusza po otrzymaniu wiadomości o przestępstwie. To działanie jest dochodzeniem wstępnym, z którego wynika: pewność dla ordynariusza o zasadności oskarżenia, bądź brak takiego uzasadnienia⁴³. Z fazy lokalnej jasno musi wynikać stwierdzona obiektywna i subiektywna niemożność dalszej realizacji drogi kapłańskiej, udokumentowana synteza wszystkich prób pasterskich i środków kanonicznych wobec duchownego, aby uzdrowić jego sytuację, oraz przedstawienie poważnych trudności uniemożliwiających zwyczajne postępowanie sądowe⁴⁴. Należy zauważyć, iż ordynariusz może powierzyć postępowanie tylko kapłanowi o wymaganych przymiotach⁴⁵.

3. PRZESTĘPSTWA ZAGROŻONE KARĄ WYDALENIA ZE STANU DUCHOWNEGO

Przestępstwa zagrożone karą wydalenia ze stanu duchownego prawodawca określa w KPK/83, jak również we wspomnianych do-

---

⁴² Congregatio pro Clericis, *In data*.

⁴³ W. Bar sz c z, *Przyczyny i procedury przeniesienia duchownych do stanu świeckiego na podstawie uprawnień Kongregacji ds. Duchowieństwa*, „Prawo Kanoniczne” 54 (2011), nr 3-4, s. 60.

⁴⁴ Tamże, s. 54-55.

⁴⁵ Congregatio pro Clericis, *In data*.

kumentach pokodeksowych. Niektóre z przestępstw wyliczone w Kodeksie zostają potwierdzone w dokumentach pokodeksowych, z zaznaczeniem kompetencji do ich rozstrzygnięcia. Ponadto, dokumenty rozszerzają katalog przestępstw zagrożonych najwyższą dla duchownego karą. Trzeba zaznaczyć, iż zastosowanie kary wydalenia jest poprzedzone nie tylko odpowiednim postępowaniem sądowym czy administracyjnym, ale także zastosowaniem innych kar (np. *suspensa*, *ekskomunika*). Wydalenie ze stanu duchownego traktowane jest jako ostateczność przy wielkim zgorzeniu i trwaniu w uporze.

- Do najcięższych przestępstw należą: apostazja, herezja, schizma⁴⁶.

W przypadku apostazji oprócz skutku, jakim jest obiektywne odstępstwo od wiary, wymagana jest duża wina sprawcy (wina umyślna); ponieważ jest to przestępstwo kierunkowe, niemożliwe jest popełnienie go z winą nieumyślną. Herezja natomiast może być karana tylko wtedy, gdy jest zauważona przez inną osobę, w innym przypadku jest tylko usiłowaniem. Schizma, aby była przestępstwem, także musi być popełniona z winy umyślnej i być takim nieposłuszeństwem względem papieża, które neguje jego prymat lub odnosi się do spraw bezpośrednio związanych z jednością Ko-

---

⁴⁶ Kan. 1364: „§ 1. Odstępca od wiary, heretyk lub schizmatyk podlega ekskomunie wiążącej mocą samego prawa, przy zachowaniu przepisu kan. 194, § 1, n. 2; duchowny może być ponadto ukarany karami, o których w kan. 1336, § 1, n. 1, 2 i 3. § 2. Jeśli tego domaga się długotrwały upór lub wielkość zgorzenia, można dołączyć także inne kary, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego”; *Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de gravioribus delictis*, art. 2; „§ 1. Do przestępstw przeciw wierze, o których mowa w art. 1, należy herezja, apostazja i schizma, w rozumieniu kanonów 751 i 1364 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz kanonów 1436 i 1437 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich. § 2. W przypadkach określonych w § 1, w myśl prawa, do obowiązków Ordynariusza lub Hierarchy należy zniesienie ekskomuniki wiążącej mocą samego prawa (*latae sententiae*) i przeprowadzenie procesu sądowego w pierwszej instancji lub wydanie dekretu pozasądowego, z uwzględnieniem prawa apelacji lub odwołania do Kongregacji Nauki Wiary”; Kan. 751: „Herezją nazywa się uporczywe, po przyjęciu chrztu, zaprzeczanie jakiegś prawdziwie, w którą należy wierzyć wiarą boską i katolicką, albo uporczywe powątpiewanie o niej; apostazją – całkowite porzucenie wiary chrześcijańskiej; schizmą – odmowa uznania zwierzchnictwa Biskupa Rzymskiego lub utrzymywania wspólnoty z członkami Kościoła, uznającymi to zwierzchnictwo”.

ściola⁴⁷. Przepięstwo to jest zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary.

- Profanacja postaci eucharystycznych⁴⁸.

Pod terminem „profanacja” należy rozumieć wszelkie formy dobrowolnego i świadomego traktowania ze wzgardą Najświętszej Eucharystii. Głównie chodzi tu o zamiar dokonania zbezczeszczenia Świętych Postaci. Niedbalstwo ciężko zawinione ze strony duchownego, polegające np. na upuszczeniu Hostii czy rozlaniu konsekrowanego wina, jak zauważa J. Syryjczyk, nie należy rozpatrywać w kategoriach przestęstwa, ale grzechu. Natomiast zabranie, przechowywanie postaci eucharystycznych musi mieć zawsze cel świętokradczy⁴⁹. Przepięstwo to jest zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary.

- Do przestęstw przeciw Eucharystii prawodawca dodał także konsekrowanie w celu świętokradczym jednej lub obu postaci Świętych⁵⁰.

Może się to dokonać podczas Eucharystii lub bez jej sprawowania. Motywem sprawczym przestęstwa jest cel świętokradczy. Osądzenie tego przestęstwa należy do kompetencji Kongregacji Nauki Wiary.

- Zastosowanie przymusu fizycznego wobec Biskupa Rzymskiego⁵¹.

---

⁴⁷ J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczególna*, Warszawa 2003, s. 20-28.

⁴⁸ Kan. 1367: „Kto postaci konsekrowane porzuca albo w celu świętokradczym zabiera lub przechowuje, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej; duchowny może być ponadto ukarany inną karą, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego”; *Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de gravioribus delictis*, art. 3 § 1 1°: „1. Najcięższe przestęstwa przeciw świętości Najświętszej Ofiary i przeciw Sakramentowi Eucharystii zastrzeżone do kompetencji Kongregacji Nauki Wiary są następujące: 1° zabieranie lub przechowywanie w celach świętokradczych, lub profanacja postaci konsekrowanych, o których mówi kanon 1367 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz kanon 1442 Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich”.

⁴⁹ Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 48-50.

⁵⁰ *Congregatio pro Doctrina Fidei, Normae de gravioribus delictis*, art. 3 § 2; „Do kompetencji Kongregacji Nauki Wiary zastrzeżono przestęstwo polegające na konsekrowaniu, w celu świętokradczym, jednej tylko lub obu postaci, podczas Eucharystii lub bez sprawowania Ofiary eucharystycznej. Ktokolwiek popełnia wyżej opisany czyn, podlega karze stosownej do ciężaru przestęstwa, z możliwością dymisji lub wydalenia ze stanu duchownego”.

Przymus fizyczny w odniesieniu do wspomnianego przestępstwa może dokonać się przez fakt: popchnięcia, uderzenia, obrzucenia (np. kamieniami), zadania ran, jak również przez ograniczenie lub pozbawienie osobistej wolności przez uprowadzenie, zatrzymanie, uwięzienie, wypędzenie⁵².

- Zabójstwo albo siłą, albo podstępem porwanie lub zatrzymanie człowieka lub okaleczenie go, lub poważane zranienie⁵³.

Przestępca musi wprost zamierzyć odebranie komuś życia. Nie będzie przestępstwem obrona konieczna z zachowaniem odpowiedniego umiaru. Porwanie natomiast, aby miało charakter przestępstwa, musi być wbrew woli ofiary, z użyciem siły lub podstępem. Nie jest wymagane, by przymus czy podstęp osiągnęły zamierzony skutek⁵⁴. W przypadku, gdyby chodziło o zabójstwo Biskupa Rzymu, miałyby zastosowanie kary przewidziane jak za użycie przymusu, włącznie z wydaleniem ze stanu duchownego w sytuacji, kiedy zabójcą okazałby się duchowny⁵⁵.

- Do przestępstw zagrożonych karą wydalenia ze stanu duchownego należy solicytacja, czyli nakłanianie podczas spowiedzi do grzechu przeciwko szóstemu przykazaniu przez duchownego⁵⁶.

Przestępstwo następuje podczas spowiedzi, jak również z okazji spowiedzi, czyli przed lub po spowiedzi bez względu na to, czy peni-

---

⁵¹ Kan. 1370 § 1: „Kto stosuje przymus fizyczny wobec Biskupa Rzymskiego, podlega ekskomunice, wiążącej mocą samego prawa, zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej; jeśli jest duchownym, można dodać stosownie do ciężkości przestępstwa także inną karę, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego”.

⁵² G a j d a, *Sankcje w Kościele*, s. 84.

⁵³ Kan. 1397: „Kto popełnia zabójstwo albo siłą lub podstępem porywa lub zatrzymuje człowieka, bądź go okalecza czy poważnie rani, powinien być ukarany stosownie do ciężkości przestępstwa pozbawieniami i zakazami, o których w kan. 1336. Zabójstwo zaś osób, o których w kan. 1370, jest karane tam ustanowionymi karami”.

⁵⁴ G a j d a, *Sankcje w Kościele*, s. 120-121.

⁵⁵ P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 153.

⁵⁶ Kan. 1387: „Kapłan, który w akcie spowiedzi albo z okazji lub pod jej pretekstem nakłania penitenta do grzechu przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, powinien być stosownie do ciężkości przestępstwa ukarany suspensą, zakazami lub pozbawieniami, a w przypadkach poważniejszych wydalony ze stanu duchownego”.

tent wyznał swoje grzechy oraz pod pretekstem spowiedzi, czyli kiedy miało miejsce pozorowanie spowiedzi. Solicytacja może dotyczyć nie tylko penitenta, ale osób trzecich. Postępowanie przygotowawcze w przypadku tego przestępstwa wymaga niezwyklej wręcz roztropności sędziego śledczego, z racji na fakt tajemnicy spowiedzi⁵⁷. Przestępstwo to zarezerwowane jest Kongregacji Nauki Wiary.

- Rejestracja lub upowszechnianie treści – prawdziwych czy fałszywych – przekazywanych przez spowiednika czy penitenta podczas spowiedzi⁵⁸.

O tym przestępstwie prawodawca stanowi w normach Kongregacji Nauki Wiary. Brak określenia tego przestępstwa w KPK/83 sugeruje, że nie wystarczyło sankcją karną objąć tylko zdradę tajemnicy spowiedzi⁵⁹. Zdrada ta dokonuje się bezpośrednio

---

⁵⁷ Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 143; J. Arias, *Sankcje w Kościele*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, s. 1037.

⁵⁸ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, art. 4 § 2; „Z zastrzeżeniem przepisu w § 1 nr 5, Kongregacja Nauki Wiary sądzi także bardzo ciężkie przestępstwa polegające na złośliwej rejestracji, bez względu na środki techniczne, za pomocą których została dokonana, lub na upowszechnianiu za pomocą środków komunikacji społecznej, treści – prawdziwych czy fałszywych – przekazanych przez spowiednika czy penitenta podczas spowiedzi sakramentalnej. Ktokolwiek popełnia wyżej opisany czyn, podlega karze stosownej do ciężaru przestępstwa, z możliwością dymisji lub wydalenia ze stanu duchownego, w przypadku osoby duchownej”.

⁵⁹ Kan. 1388 § 1: „Spowiednik, który narusza bezpośrednio tajemnicę sakramentalną, podlega ekskomunice wiążącej mocą samego prawa, zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej. Gdy zaś narusza ją tylko pośrednio, powinien być ukarany stosownie do ciężkości przestępstwa”. W 1973 r. Kongregacja Nauki Wiary wydała deklarację o obronie godności sakramentu pokuty. W dokumencie prawodawca ustanowił ekskomunikę *late sententiae*. Była ona zaciągana przez tych, którzy za pomocą jakichkolwiek środków technicznych nagrywali, utrwalali i ewentualnie rozpowszechniali treści pochodzące ze spowiedzi. Autentyczna interpretacja tejże deklaracji zawierała stwierdzenie, iż karze podlegają wszyscy formalnie uczestniczący w przestępstwie (autorzy, ci którzy publikują treści, propagują lub upowszechniają). Ustawodawca kodeksowy nie wprowadził sankcji określonej w deklaracji do KPK/83. Na mocy prawa, po promulgacji nowego Kodeksu, została uchylona wspomniana deklaracja. Praktyka pokazała jednak, że do katalogu przestępstw przeciwko sakramentowi pokuty należało wprowadzić ponownie ekskomunikę *late sententiae* za nagrywanie spowiedzi i rozpowszechnianie jej treści w środkach masowego przekazu. Sankcja została ustanowiona dekretem ogólnym Kongregacji Nauki Wiary z 1988 r. Zob. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Declaratio de tuenda Sacramenti Paenitentiae dignitate*, 23.03.1973, AAS 65 (1973), s. 678;

i pośrednio, w zależności od okoliczności i sposobu wyjawienia tajemnicy przez sprawcę. To przestępstwo jest również zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary⁶⁰. Do tego przestępstwa nie jest jednak przypisana kara wydalenia ze stanu duchownego. Inaczej prawodawca stanowi w przypadku rejestracji spowiedzi. Rodzaj użytych środków technicznych nie wpływa na fakt zaistnienia przestępstwa (środki mogą być jakiegokolwiek). Następnie przestępstwem jest upowszechnianie za pomocą środków komunikacji społecznej informacji usłyszanych podczas sakramentalnej spowiedzi – prawdziwych czy fałszywych. Informacje mogą pochodzić zarówno od spowiednika, jak i od penitenta. W sytuacji, kiedy te ciężkie przestępstwa popełnia duchowny, może zostać wydalony ze stanu duchownego⁶¹.

– Usiłowanie zawarcia małżeństwa przez duchownego⁶².

Kompetencja do przeprowadzenia postępowania w przypadku tego przestępstwa została, na podstawie specjalnych uprawnień, przekazana Kongregacji ds. Duchowieństwa⁶³. Duchowny popełniając to przestępstwo, tylko usiłuje zawrzeć małżeństwo, ponieważ ze

---

Kongregacja Nauki Wiary, *Deklaracja o obronie godności Sakramentu Pokuty*, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966-1994*, red. J. Królikowski, Z. Zimowski, Tarnów 2010, s. 60; Congregatio pro Doctrina Fidei, *Decretum quo, ad Poenitentiae sacramentum tuendum, excommunicatio latae sententiae illi quicumque ea quae a confessario et poenitente dicuntur vel per instrumenta technica captat vel per communicationis socialis instrumenta evulgat, infertur*, 23.09.1988, AAS 80 (1988), s. 1367; Kongregacja Nauki Wiary, *Dekret o ekskomunice, której podlegają ujawniający treść spowiedzi*, w: *W trosce o pełnię wiary*, s. 396; J. S y r y j c z y k, *Ochrona tajemnicy spowiedzi w świetle prawa kanonicznego*, „Prawo Kanoniczne” 44 (2001), nr 1-2, s. 119-123.

⁶⁰ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, art. 4 § 1, 5°.

⁶¹ Tamże, art. 4 § 2.

⁶² Kan. 1394 § 1: „Przy zachowaniu przepisu kan. 194, § 1, n. 3, duchowny usiłujący zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne, podlega suspensie wiążącej mocą samego prawa. Gdy po upomnieniu nie poprawia się i nadal daje zgorzenie, może być karany stopniowo pozbawieniami lub także wydaleniem ze stanu duchownego”.

⁶³ Congregatio pro Clericis, *In data*: „Szczególne uprawnienie do rozpatrywania i przedstawiania Ojcu Świętemu, do aprobaty w formie specyficznej i do decyzji, przypadków wydalenia ze stanu duchownego *in poenam*, z odpowiednią dyspensą od obowiązków wpływających ze święceń, z celibatem włącznie, dla duchownych, którzy usiłowali zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne, i upomnieni, nie poprawiają się trwając w życiu nieregularnym i gorszącym (por. kan. 1394 § 1); oraz dla duchownych, którzy popełnili ciężkie grzechy zewnętrzne przeciw szóstemu przykazaniu (por. kan. 1395 §§ 1-2)”.

względu na przeszkodę święceń nie zawiera małżeństwa ważnie. Do zaistnienia przestępstwa wymagana jest forma publiczna usiłowania zawarcia małżeństwa. Znamiona tego przestępstwa wypełnia także usiłowanie zawarcia małżeństwa wobec duchownego niekatolickiego czy przed urzędnikiem stanu cywilnego⁶⁴.

– Usiłowanie udzielenia święceń kapłańskich kobiecie⁶⁵.

Przestępstwo to dokonane przez duchownego, zagrożone jest karą wydalenia ze stanu duchownego i podlega kompetencji Kongregacji Nauki Wiary. Nie było ono wyliczone w kategorii przestępstw w KPK/83. Prawodawca wyraźnie określił zakres tego przestępstwa w normach wspomnianej Kongregacji. Tak duża kara za popełnienie tego przestępstwa wynika z ochrony świętości sakramentu święceń. Jan Paweł II w specjalnym liście apostolskim stanowczo i w sposób ostateczny potwierdził naukę Kościoła na temat kapłaństwa kobiet⁶⁶.

– Ciężkie naruszenia szóstego przykazania Bożego⁶⁷.

---

⁶⁴ Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne*, s. 159.

⁶⁵ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, art. 5: „Do kompetencji Kongregacji Nauki Wiary należy przestępstwo szczególnie poważne polegające na usiłowaniu udzielenia święceń kapłańskich kobiecie: 1° za zastrzeżeniem postanowienia przepisu kanonu 1378 Kodeksu Prawa Kanonicznego, zarówno osoba, która usiłuje udzielić święceń kapłańskich, jak i kobieta, która usiłuje je przyjąć, naraża się na karę ekskomuniki z mocy samego prawa (*latae sententiae*), zastrzeżonej Stolicy Apostolskiej; 2° jeżeli osoba, która usiłuje udzielić święceń kapłańskich lub kobieta, która usiłuje je przyjąć, jest chrześcijaninem podlegającym Kodeksowi Kanonów Kościołów Wschodnich, z zastrzeżeniem przepisu kanonu 1443 tegoż Kodeksu, podlega karze ekskomuniki większej, której zdjecie jest także zastrzeżone do kompetencji Stolicy Apostolskiej; 3° jeżeli sprawca czynu jest duchownym, może on zostać ukarany dymisją lub wydaleniem ze stanu duchownego”.

⁶⁶ Ioannes Paulus PP. II, *Epistola apostolica de Sacerdotali ordinatione viris tantum reservanda Ordinatio Sacerdotalis*, 22.05.1994, AAS 86 (1994), s. 545-548; Jan Paweł II, *List apostolski Ordinatio Sacerdotalis o udzielaniu święceń kapłańskich wyłącznie mężczyznom*, w: *Listy apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. M. Pawłowski, Kraków 2007, s. 403-407.

⁶⁷ Kan. 1395: „§ 1. Duchowny konkubinariusz poza wypadkiem, o którym w kan. 1394, oraz duchowny trwający w innym grzechu zewnętrznym przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, wywołującym zgorszenie, winien być ukarany suspensą, do której, gdy mimo upomnienia trwa w przestępstwie, można stopniowo dodawać inne kary, aż do wydalenia ze stanu duchownego. § 2. Duchowny, który w inny sposób wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jeśli jest to połączone z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie

W przypadku tego przestępstwa Kongregacja ds. Duchowieństwa także otrzymała specjalne uprawnienia⁶⁸. Przestępstwo to skutkuje prawnie, jeżeli duchowny żyje w konkubinacie⁶⁹ lub trwa w innej zewnętrznej sytuacji, która ma znamiona wykroczenia przeciwko szóstemu przykazaniu⁷⁰. Ze względu na dobro duchowe wiernych, jak również samego duchownego, przestępstwo to może być rozpatrzone według norm udzielonych Kongregacji ds. Duchowieństwa.

- Przestępstwo popełnione przez duchownego przeciw szóstemu przykazaniu popełnione z osobą poniżej 18. roku życia⁷¹.

To przestępstwo jest zarezerwowane Kongregacji Nauki Wiary. Jest ono wyrazem największej pogardy dla obyczajów i moralności. Oznacza nie tylko kontakt fizyczny z ofiarą, ale wszystkie nadużycia, które można określić jako pośrednie, np. pokazywanie się nago małoletnim, udostępnianie im pornografii, wysyłanie niewłaściwych w treści wiadomości itp.⁷² Ze względu na znaczące skutki tego przestępstwa, należy ze szczególną odpowiedzialnością przyjmować informacje prawdopodobne wskazujące, iż mogło dojść do złamania w tym względzie prawa.

- Nabywanie, przechowywanie, upowszechnianie obrazów pornograficznych przedstawiających nieletnich poniżej 14 roku życia dokonane przez duchownego⁷³.

---

lub z osobą małoletnią poniżej lat szesnastu, powinien być ukarany sprawiedliwymi karami, nie wyłączając w razie potrzeby wydalenia ze stanu duchownego”.

⁶⁸ Congregatio pro Clericis, *In data*. Pierwsze uprawnienie specjalne.

⁶⁹ Szerzej o konkubinacie zob.: S. Paździor, *Konkubinaty w prawie kanonicznym oraz w polskim prawie cywilnym*, „Roczniki Nauk Prawnych” 17 (2007), nr 2, s. 177-188.

⁷⁰ Np. przyjmowanie przez duchownego kobiet o podejrzanym reputacji, uczęszczanie do nich lub spotkanie się z nimi. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, s. 150.

⁷¹ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, art. 6 § 1, 1°: „przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnione przez duchownego z osobą nieletnią poniżej 18. roku życia; w tym przypadku osoba mająca habitualne upośledzenie używania rozumu jest zrównana z osobą nieletnią”.

⁷² Gajda, *Sankcje w Kościele*, s. 147.

⁷³ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de gravioribus delictis*, art. 6 § 1, 2°: „nabywanie lub przechowywanie lub upowszechnianie, w celach satysfakcji seksualnej, obrazów pornograficznych przedstawiających nieletnich poniżej 14. roku

Prawodawca zastrzegł kompetencje rozstrzygania spraw w przypadku tego przestępstwa Kongregacji Nauki Wiary. Podobnie jak czyny karalne popełnione z osobą poniżej 18. roku życia, tak i analizowane przestępstwo należą do najcięższych wystąpień przeciw obyczajom i moralności. Prawodawca stanowi, że sposób i narzędzia, za pomocą których dokonuje się to przestępstwo, nie są ważne. Liczy się fakt popełnienia czynu karalnego.

- Do katalogu przestępstw zagrożonych wydaleniem ze stanu duchownego należy także zakwalifikować dyspozycje zawarte w drugim specjalnym uprawnieniu nadanym Kongregacji ds. Duchowieństwa⁷⁴.

Dotyczy ono sytuacji zewnętrznego naruszenia przez duchownego prawa Bożego lub kanonicznego, nieobjętego w prawodawstwie żadną sankcją karną. Ta dyspozycja odnosi się do kan. 1399 KPK/83. Decyzję, czy skierować sprawę do Kongregacji z tytułu tego przestępstwa, podejmuje ordynariusz.

*

Reasumując powyższe rozważania dotyczące dochodzenia wstępnego w przypadku *dimissio de statu clericali*, należy stwierdzić:

- dochodzenie wstępne stanowi integralną część procesu karnego, chociaż rozważane samo w sobie jest czynnością administracyjną;

życia, przez duchownego, bez względu na sposób i narzędzia ww. nabywania lub przechowywania lub upowszechniania”.

⁷⁴ Congregatio pro Clericis, *In data*: „Szczególne uprawnienie do interweniowania zgodnie z kan. 1399 KPK, lub działając bezpośrednio lub potwierdzając decyzje ordynariuszy, jeżeli kompetentni ordynariusze o to poproszą, ze względu na szczególną ciężkość przekroczenia prawa oraz z powodu potrzeby i konieczności zapobieżenia obiektywnemu zgorszeniu. Uprawnienie to jest udzielone w połączeniu z uchyleniem przepisów zawartych w kanonach 1317, 1319, 1342 § 2 i 1349 KPK, odnośnie wymierzania kar wiążących na stałe, do wymierzania diakonom z poważnych powodów, a prezbiterom z najpoważniejszych powodów, zawsze przedstawiając powyższe przypadki bezpośrednio Ojcu Świętemu, do aprobaty w formie specyficznej i do decyzji”.

- motywem wszczęcia postępowania przygotowawczego jest informacja prawdopodobna o przestępstwie, którą otrzymuje ordynariusz;
- informacja prawdopodobna musi zawierać w sobie elementy konstytutywne przestępstwa;
- celem dochodzenia wstępnego jest zbadanie faktów, okoliczności i poczytalności sprawcy;
- prowadzenie tego etapu postępowania ma charakteryzować się ostrożnością i roztropnością, z zachowaniem prawa do dobrego imienia;
- dochodzenie prowadzi ordynariusz lub wyznaczony przez niego sędzia śledczy;
- dokumenty pokodeksowe zawierają także wezwanie do przeprowadzenia dochodzenia wstępnego;
- w przypadku przestępstw zagrożonych karą wydalenia ze stanu duchownego dochodzenie wstępne musi być szczególnie rzetelnie i wnikliwie przeprowadzone z maksymalną ochroną prawa do dobrego imienia;
- zakończenie dochodzenia wstępnego niekoniecznie oznacza dalszy proces karny;
- kompetencje nadane odpowiednim kongregacjom zezwalają na kontynuowanie postępowania po zakończeniu dochodzenia także na drodze administracyjnej w przypadku kary wymierzonej na stałe, jaką jest wydalenie ze stanu duchownego.

The Preliminary Investigation in the Case of *Dimissio de Statu Clericali*

Summary

In the article the Author explains 1) the preliminary investigation according to the Code of Canon Law of 1983, 2) the preliminary investigation in the selected documents issued after the Code of Canon Law of 1983 and 3) offenses under pain of dismissal from the clerical state.

The legislator included in can. 1717-1719 of the Code of Canon Law of 1983 provisions obliged the ordinary to conduct the preliminary investigation. This investigation precedes a possible penal process.

The preliminary investigation can be defined as a preparatory measure aimed at detecting a crime, circumstances of an offense and inquiring the imputability of perpetrator. This stage of proceeding is marked by a caution and prudence lest anyone's good name be endangered by this investigation. Due to the nature of the punishment – dismissal from the clerical state – the investigator inquiring the facts and circumstances of an offense has to be prudent.

Translated by Agnieszka Romanko

Słowa kluczowe: sankcja karna, wiadomość prawdopodobna, investigator, przestępstwo, poczytalność

Key words: criminal sanction, information which seems to be true, investigator, offense, imputability